

Idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittely Alivaltiosihteerin ”loppuheitoissa”¹

1. Johdanto

Tämän artikkelin aiheena on idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittely Alivaltiosihteerin ns. loppuheitoissa.² Alivaltiosihteerin on kolmen miehen ryhmä, joka tekee samannimistä radio-ohjelmaa, jota on esitetty valtakunnallisilla radiokanavilla vuodesta 1990 lähtien. Alivaltiosihteerin radio-ohjelma on ”tavallisten” radio-ohjelmien ja laajemminkin mediatekstien parodia, ja sitä kutsutaan myös radiohupailuksi. Se sisältää haastatteluja, reportaaseja, keskusteluja ja uutisia. Näiden lisäksi jokaiseen ohjelmaan kuuluvat viikkovisa, viikon viralliset palindromit ja ohjelman loppuun sijoitetut, tekijöiden loppuheitoiksi kutsumat sutkaukset.

Loppuheitot ovat rakenteeltaan lyhyitä, kontekstiltaan tarkkarajaisia ja tyyliiltään omintakeisia kielellisiä kokonaisuuksia, jotka sisältävät eri keinoilla leikilliseksi rakennettua ainesta. Muodoltaan ja tyyliiltään loppuheitot muistuttavat lähinnä kaksiosaisia uutisotsikoita, esim. *Ihme Ranualla – renkas puhkesi kukkaan!* (1997, 59); sisällöltään ne lähestyvät toisinaan iltapäivälehtien lööppejä, esim. *Vaimo jätti uskottoman ikämiehen – mies lähenteli jo viittäkymmentä!* (1999, 203) ja *Alivaltiosihteerin paljastaa skandaalin tietlaitoksessa – moottoritie myytiin polkuhintaan!* (1998, 27). Yleensä loppuheiton alkuosa toimii johdattavana kontekstina ja loppuosa sisältää nk. kärjen, eli kielenaineksen, jonka varaan loppuheiton huumori on rakennettu.

¹ Artikkelin perustuu Turun yliopistossa vuonna 2005 tarkastettuun pro gradu -tutkielmaan.

² Kielitieteessä termiä *loppuheitto* (apokopee) käytetään merkityksessä ’sanojen loppuvaakalin kato’ (PS). Alivaltiosihteerin ei kuitenkaan viittaa termillä vokaalien katoamiseen, vaan antaa termille kokonaan uuden merkityksen. Nimitys on osa Alivaltiosihteerin kielellistä leikittelyä.

Loppuheittojen kielellinen leikki voi perustua ilmausten ilmiäsuihin ja niiden muunteluun (*Unkarilaiset saivat oman Fantominsa – ”Pustanaamio” on arojen vaeltava paprika!* (1999, 190); *Nyt kahvia voi juoda muulloinkin kuin juhlapäivinä – Arki Mokka on nimensä veroista!* (2004, 141)) tai ilmausten merkityksiin, tulkintoihin ja niiden muunteluun (*Rukiin kasvunäkymät heikohkot – vilja on yhä pikkuruista!* (1998, 213); *Pörrsimeklarin vaimo pettyi – ”Mieheni ei merkinnyt minulle mitään!”* (2000, 16)).

Alivaltiosihteerin radio-ohjelmassaan esittämiä tekstejä on vuosittain julkaistu kirjoina vuodesta 1996 alkaen. Kirjoihin on vuodesta 1997 alkaen otettu mukaan myös loppuheittoja. Vuosina 1997–2004 Alivaltiosihteerin kirjoihin painettiin yhteensä 475 kielellistä leikittelyä sisältävää loppuheittoa. Niistä 116:ssa leikittely on kielenaineksen muuntelua ja 359:ssä leikitellään merkityksillä. Loppuheittojen merkitysleikeistä yli puolessa (220:ssä) leikitellään idiomaattisten ilmausten merkityksillä. Tässä artikkelissa keskityn tarkastelemaan tätä suurinta ryhmää: idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittelyyn pohjautuvia loppuheittoja.

2. Idiomaattiset ilmaukset ja merkityksillä leikittelyn olemus

Sekä ilmiäsuun että merkitykseen perustuvien kielileikkien pohjana on usein jokin tuttu ilmaus, jota käytetään jollain tavalla tavanomaisesta neutraalista kielenkäytöstä poikkeavasti. Idiomaattiset ilmaukset ovat yleisesti tunnettuihin määrämuotoisina syntagmoina otollista ainesta kielellisen leikittelyn perustaksi. (Aarikka-Stenroos 1995, 14.) Idiomeina pidetään yleisesti vähintään kahdesta sanasta koostuvia ilmauksia, joiden kokonaismerkitys ei ole ainakaan suoraan johdettavissa niiden osien itsenäisistä merkityksistä (Mäntylä 1999, 192; Räsänen 2001, 30). Niiden merkitykset ovat usein kuvallisia, metaforisia tai vertauskuvallisia. Idiomit ovat usein poikkeuksellisia ja ennustamattomia joko rakenteensa (*tieten tahtoen*), merkityksensä (*mennä täydestä*) tai molempien suhteen (*jäädä lehdellä soittelemaan*) (Häkkinen 2000, 8). Yksisanaisia kuvallisia ilmauksia ei ole tapana laskea idiomeiksi, sillä jakamattomien perussanojen äännerakenteesta ei yleensä voida päätellä niiden merkitystä (mt., 9). Idiomaattisen ilmauksen kuvallisen osan käyttöä itsenäisesti ei voi myöskään pitää idiomaattisena, esim. *viekas kuin kettu* > *mitähän sillä ketulla taas on mielessä* (Kuusi 1971, 17). Vähintään kahdesta osasta muodostuvia yhdyssanoja voidaan kuitenkin pitää kiteytyminä tai tiivistyminä pidemmistä lausekkeista tai lauseista (*kivitalo* ’kivestä rakennettu talo’, *kerrostalo* ’talo jossa on useita kerroksia’) (Saukkonen 1973, 332). Yhdyssanat voivat olla tiivistyneet myös idiomaattisista ilmauksista, esim. *musta kuin hiili* > *hiilenmusta* (Kuusi 1971, 16). Yhdyssanat eivät kuitenkaan ole rakenteeltaan poikkeuksellisia, kuten varsinaiset idiomit, vaan sa-

nojen yhdistäminen on päinvastoin hyvin tavallinen suomen kielen sanojen muodostustapa. Yhdyssanojen, varsinkaan nominatiivialkuisten, pintarakenteet eivät sisällä mitään erityistä viestiä siitä, minkälainen yhdistettyjen sanojen keskinäinen suhde on (Saukkonen 1973, 332–337), ja pintarakenteen perusteella monet erilaiset suhteet ovat mahdollisia. Esim. *hammastahna* voisi rakenteensa puolesta merkitä yhtä hyvin ’hampaista valmistettua tahnaa’ tai ’tahnaa, josta valmistetaan hampaita’, sillä merkitys ’hampaiden puhdistamiseen käytettävä tahna’ ei tule sen pintarakenteesta millään tavoin esiin. Yhdyssanojen vakiintuneet merkitykset ovat sopimuksenvaraisia, ja ne näkyvät pintarakenteesta vain osittain, jolloin yhdyssanojakin voidaan pitää jossain määrin idiomaattisina. Näiden seikkojen perusteella lasken yhdyssanat idiomaattisiin ilmauksiin kuuluviksi omana erityisryhmänään. Lisäksi yhdyssanojen kuulumista luontevasti idiomaattisten ilmausten joukkoon tukee se, että niitä käytetään leikittelyn aineksina samaan tapaan kuin pintarakenteeltaan lausekkeen muotoisia idiomeja, lyhyemmin lausekeidiomeja.

Kielellisen leikittelyn lähtökohtana on muodon ja merkityksen tasojen erottaminen sekä muodon ja merkityksen välisen suhteen sopimuksenvaraisuuden ymmärtäminen (Kytömäki 1986, 47). Idiomaattisilla ilmauksilla – yhdyssanat mukaan lukien – pintarakenteen ja merkityksen välinen sopimuksenvaraisuus on melko läpinäkyvää, mikä tekee niistä otollisen maaperän kielelliselle leikittelylle, jonka taustalla on muodon ja merkityksen suhteen huomaaminen, ymmärtäminen ja luova, ennakkoluuloton ja ”mielikuvitukselliskoominen” suhtautuminen kyseiseen suhteeseen.

Vaikka idiomaattisten ilmausten merkitykset eivät olekaan niiden muotoon nähden isomorfisia, idiomit ja idiomaattiset yhdyssanat ovat yleensä vakiintuneet johonkin tiettyyn merkitykseen. Idiomaattisilla ilmauksilla, kuten ilmauksilla yleensäkin, saattaa tosin olla useitakin kuvallisia merkityksiä, ja ne voivat kuvallisten merkitysten ohella kantaa myös kirjaimellisia merkityksiä (Mäntylä 1999, 193, 197). Tällöin idiomien merkitysten opaakisuus ja vakiintuneisuus vaihtelee. Konteksti vaikuttaa suuresti idiomien tulkintaan, ja ilman kontekstia mikä tahansa merkitys voi aktivoitua (Mäntylä 1999, 194). Sanojen merkityksillä on kielenkäytössä kaksisuuntainen vaikutussuhde toisiinsa, ja syntagmoissa merkitykset mukautuvat toisiinsa niin, että kokonaisuudelle valikoituu yksi koherentti tulkinta (Raukko 1994, 66). Leikillisissä yhteyksissä leikittelyn keskiössä olevan ilmauksen ympärille pyritään usein muotoilemaan konteksti, joka mahdollistaa useamman tulkinnan samanaikaisesti tai aktivoi jonkin vaihtoehdoisen, yllättävän ja poikkeuksellisen tulkinnan.

Aarni Penttilä (1961 ja 1966) hahmotteli 1960-luvulla kaksi erilaista tapaa leikitellä suomen kielellä. Penttilän ensimmäinen leikittelytyyppi on nimeltään vihjaussanaleikki, joka sisältää muunneltua kielenainesta sekä muunnetun aineksen ilmaisevan vihjeen, kuten loppuheitossa *Sauna villitsi*

Espanjan – kaikki sanovat ”hasta la vasta” (2004, 66). Toinen tyyppi kattaa monitulkintaiset merkitysleikit, joissa jokin ilmaus on tulkittavissa kahdella tavalla ilman että sen äänneasu mitenkään vihjaa kaksitulkintaisuuteen, kuten loppuheitossa *Tietokonevaras vapautettiin – näyttö ei riittänyt tuomarille!* (2001, 49). Jälkimmäinen tyyppi kokoaa yhteen kaikki merkitysleikkitaupaukset, myös idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittelyn. Tällaiset leikittelyt sisältävät tihennyksen eli tiivistyskohdan, jossa ilmaukseen on ladattu useampi kuin yksi merkitys, ja konteksti sisältää kunkin merkityksen aktivoitumista tukevaa ainesta.

Kielellisessä leikittelyssä ilmauksia käytetään luovasti ja niille annetaan poikkeuksellisia merkityksiä, kuten Alivaltiosihteerin loppuheitostakin voidaan huomata. Uwe Kjär (2002, 164–165) on hahmottanut omaksi leikitteilytyypikseen merkityslaajennustyyppin, jossa kielellinen ilmaus viedään sille tutusta yhteydestä, esim. tietystä osakielestä, poikkeavaan merkitysyhteyteen, jossa ilmaus saa merkityksen, jota sillä ei aiemmin ole ollut. Kjärin tyyppiä voidaan oikeastaan pitää Penttilän tihennystyyppin alakohtana, jossa ilmaus itsessään ei sisällä vihjettä monitulkintaisuudesta, mutta konteksti sisältää vihjaavaa ainesta ja vaikuttaa siihen, millaisen merkityksen ilmaus saa. Tällaisia ainutkertaisia merkitysisältöjä, joita kielenkäyttäjät voivat antaa ilmauksille eri tilanteissa, on Jorma Vuoriniemi (1973, 122) nimittänyt subsemanttisiksi eli pinnanalaisiksi merkityksiksi. Kielellisessä leikittelyssä subsemanttisia okkasionaalisia merkityksiä esiintyy taajaan. Niiden laatiminen vaatii luovuutta ja niiden tulkitsemiseen tarvitaan selittävän kontekstin lisäksi koodinpurkukykyä (Kjär 2002, 166). Alivaltiosihteerin loppuheitot osoittavat, että toisinaan riittää huomattavan pieni määrä vihjaavaa ainesta (ks. esimerkki 10 luvussa 3), mutta vihjeitä voidaan viljellä enemmänkin, jolloin suuri osa huomiosta kiinnittyy tihennyksen sijaan sitä ympäröivään kontekstiin (ks. esimerkki 4 luvussa 3).

Kielellinen leikittely tukee kognitiivisen kielentutkimuksen käsitystä siitä, että polyseemisillä sanoilla on joustavat merkitysverkot, joiden eri kohdat aktivoituvat erilaisissa teksti- ja kulttuurikonteksteissa, ja puhujan ja kuulijan odotukset ja uskomukset vaikuttavat siihen, millainen tulkinta lopulta syntyy (Raukko 1994, 66). Leikittely tosin tähtää uskomusten ja odotusten osalta päinvastaiseen: se pyrkii aktivoimaan merkityksiä, jotka eivät ole vaikiintuneita ja odotuksenmukaisia. Kielellisen leikittelyn pohjalla on usein pyrkimys herättää huomiota, yllättää ja useimmiten myös naurattaa sillä, miten jotakin kielen piirrettä on onnistuttu käyttämään poikkeuksellisella ja luovalla, mutta – ainakin Alivaltiosihteerin tapauksessa useimmiten – myös periaatteessa kielen sääntöjen ja normien mahdollistamalla ja oikeuttamalla tavalla.

3. Idiomaattisten ilmausten merkityisleikkejä sisältävät loppuheitot

Seuraavassa analysoin muutamia Alivaltiosihteerin loppuheittoja, joiden tiivistymäkohdat ovat idiomaattisia ilmauksia. Pyrin keskittämään tarkasteluni siihen, miten eri tavoin tiivistymäilmausten merkityksiä leikittelyssä käytetään ja muokataan, sekä siihen, millainen vuorovaikutussuhde loppuheiton tiivistymäkohdalla ja sitä ympäröivällä kontekstilla on. Käsittelen lausekeidiomeja ja yhdyssanoja rinnakkain ja tasaveroisina idiomaattisten ilmausten ilmentyminä.

- (1) Tuholaiset yllättivät matematiikan laitoksella – **lukutoukat** ovat matemaatikkojen vihollinen numero yksi! (2003, 14)

Loppuheiton 1 tiivistymäkohta on selvä osoitus siitä, että yhdyssanatkin voivat olla idiomaattisia. ’Innokasta lukijaa’ merkitsevä *lukutoukka* on tuttu ja vakiintunut ilmaus, ja se tuskin on tiivistymä vertauksesta *lukee kuin toukka* tai nominilausekkeesta *lukeva toukka*. Lienee mahdollista, että ruotsin *bokmal* ’kirjakoi’ ja englannin *bookworm* ’kirjamato’ ovat vaikuttaneet *lukutoukka*-sanan ja sen vakiintuneen idiomaattisen merkityksen muodostumiseen. Alivaltiosihteerin purkaa tässä loppuheitossaan *lukutoukan* idiomaattisen merkityksen, jossa alkuosa *luku* viittaa lukemiseen ja loppuosa ihmislapseseen. (Toukkavaihe on hyönteisen toinen kehitysvaihe, ja ihmisestä metaforisesti käytettynä *toukalla* voisi viitata ’lapsen tai nuoreen’. *Toukka*-sanaa käytetään arkikielessä itsenäisesti ihmislapsen leikillisenä nimityksenä, mutta tällöin viitataan yleensä lukutaidottomiin vauvoihin, jotka kapaloihin kirottuna saattavat ulkoisesti muistuttaa hyönteistoukkia.) Loppuheitossa *lukutoukan* alkuosalle annetaan merkitys ’lukusana, numero’, jonka aktivoitumista edesauttavat kontekstissa mainitut matematiikan laitos ja matemaatikot, ja loppuosa tulkitaan kirjaimellisesti merkityksessä ’toukka-asteella oleva hyönteinen’. Nämä merkitykset yhdistämällä ja kontekstin ohjaamana saadaan *lukutoukan* uudeksi kokonaismerkitykseksi ’toukkavaiheen tuohyönteinen, joka käyttää ravinnokseen matemaatikkojen hartaasti vaalimia numeroita ja lukuja’.

- (2) Tussit ja fläppitaulut siirsivät koulut nykyaikaan – **liitukausi** on nyt historiaa! (2001, 239)

Loppuheitossa 2 tihennysosana käytettävää yhdyssanaa *liitukausi* ei tavallisessa kielenkäytössä varmaankaan pidettäisi idiomaattisena tai edes monitulkintaisena yhdyssanana. *Liitukausi* on kuitenkin vakiintunut tiettyyn erikoismerkitykseen ’mesotsooisen maailmankauden nuorin ajanjakso’. Nimitys on peräisin Englannin rantakallioiden liitukalkkikerrostumista (PS), mutta sen pintarakenne ei kerro, miten liitu liittyy kyseiseen ajanjaksoon tai miten liitua tuona aikana käytettiin. Yhdyssanan kumpikin osa on esimerkki

siitä, miten monimerkityksisyys voidaan nähdä ennemmin merkitysten jatkumona kuin toisistaan kokonaan erillisinä merkityksinä (vrt. Raukko 1994, 69): *liitu* merkitsee sekä 'liituainetta' että 'liituaineesta valmistettua puikko- maista kirjoitus- ja piirustusvälinettä' (PS) ja *kausi*-sanana merkitys jatkumo on temporaalinen, ja sillä voidaan viitata yhtä hyvin päivien pituiseen periodiin kuin tuhansien vuosien mittaiseen historialliseen ajanjaksoon. Näitä merkitys jatkumoa hyödyntäen voidaan ohittaa *liitukauden* vakiintunut merkitys ja sen kuuluminen historiallisten ajanjaksojen paradigmaan mm. *kivi- kauden* ja *jääkauden* kanssa. Tässä loppuheitossa rakennetaan uutta paradigmaa, johon kuuluvat eri opetusvälineiden käytön mukaan nimetyt kouluope- tuksen historiaa jaksottavat ajanjaksot, mainitun *liitukauden* lisäksi tällaisia voisivat olla vaikkapa *tussikausi*, johon loppuheitossa viitataan, ja *power- pointkausi*. Kontekstiin on otettu myös aihepiiriin sopiva idiomaattinen ilmaus *olla historiaa* 'olla mennyttä; ei enää ajankohtaista; olla aivan vanhentunutta', joka osaltaan tukee *liitukauden* uuden merkityksen leikillistä "historiallista merkittävyyttä".

Yhdessä loppuheitossa voidaan leikitellä myös useamman kuin yhden idiomaattisen yhdyssanan merkityksillä, mistä on esimerkkinä loppuheitto 3:

- (3) Lintu tyhjensi tilinsä – **nostokurki** ei säästänyt edes **pesämunaa!** (1998, 154)

Loppuheitossa 3 on kaksi tihennyskohtaa, ja niitä ympäröivä konteksti vaikuttaa voimakkaasti niiden kummankin tulkintaan. Neutraalissa kielen- käytössä *nostokurki* on suuren nostolaitteen, nosturin, metaforinen nimitys. Metafora on syntynyt ulkoisen muistuttavuuden perusteella: nosturi muistut- taa rakenteeltaan pitkäkaulaista kahlaajalintua, kurkea. Tässä loppuheitossa *nostokurjen* perusosan metaforinen merkitys puretaan ja sen konkreettinen merkitys aktivoidaan, jolloin *nostokurjesta* tulee lintulajin nimi. Lintulaji puolestaan on nimetty linnun käyttäytymisen perusteella, eli *nostokurki* mer- kitsee 'kurkea, joka nostaa rahaa pankkitililtä'. Koska *kurki* on tulkittu kon- kreettisesti, olisi luontevaa jatkaa konkreettisella tasolla ja tulkita loppuhei- ton toinenkin tihennyskohta konkreettisesti, jolloin *pesämuna* saisi merki- tyksen 'pesässä oleva muna'. Kontekstin pankkiviittaukset kuitenkin ohjaa- vat tulkintaa eri suuntaan. *Pesämunan* tulkitseminen konkreettisesti ei vai- kuta koherentilta, vaan se on tulkittava abstraktissa, metaforisessa merkityk- sessään 'alkupääoma'. Tällä tavoin loppuheitolle saadaan eheä, pankkimaa- ilmaan sijoittuva kokonaistulkinta.

- (4) Matelijaliitto käärmeissään – Kyyjärven kunta hylkää **kaksikielisyy- den!** (1998, 46)

Leikillistä tulkintaa aktivoivan kontekstin monipuoliset mahdollisuudet tulevat hyvin esiin loppuheitossa 4, jossa *kaksikielisyydelle* annetaan uusi

merkitys ’sellainen jolla on kaksi kieltä’, tai kääremeisiin viitattaessa oikeammin ’sellainen jolla on kaksihaarainen kieli’. Selkeitä vihjeitä *kaksikielisyyden* vakiintuneesta merkityksestä poikkeamisesta antaa sekä matelijoiden mainitseminen että ’vihaisena olemista’ merkitsevä lausekeidiomi *olla kääremeissään*. Kuten muutkin uutisenomaisuutta tavoittelevat loppuheitot (vrt. loppuheitot 5 ja 6), myös tämä loppuheitto lokalisoidaan paikannimeä käyttämällä. Tässä tapauksessa *Kyyjärvi* on lisäksi osa kontekstin sisältämää vihjaavaa ainesta: sen määriteosa on erään käärmelajin nimi. Tämän loppuheiton konteksti sisältää niin paljon kielileikin paljastavia vihjeitä, että tulkinnanvaraa ei juuri jää. Loppuheiton viehätys ja yllättävyys perustuukin lähinnä siihen, miten eri tavoin *kaksikielisyyden* haluttua tulkintaa onnistutaan vahvistamaan. *Kaksikielisyyden* ja *kaksikielinen* toimivat myös esimerkkinä ilmiöstä, jossa ilmaus voi eri konteksteissa saada erilaisia okkasionaalisia merkityksiä. Sanaa *kaksikielinen* on nimittäin käytetty myös loppuheitossa *Kaksikielinen ruokalista sekoitti sisäelinten ystävän – ei osannut päättää tilatako keitettyä vai paistettua kieltä!* (2000, 155), jossa se saa merkityksen ’kaksi erilaista kielestä valmistettua ruokalajia sisältävä’. Kaksikielisyyden teema, joka toistuu myös loppuheitossa 5:

(5) Vaasalaisorkesterin **kieliriita** ratkesi onnellisesti – basisti ja kitaristi **löysivät yhteisen kielen!** (1997, 33)

Esimerkki 5 on mahdollista tulkita neutraalin kielenkäytön tapaan odotuksenmukaisesti niin, että sekä sanassa *kieliriita* että lausekeidiomissa *löytää yhteinen kieli* sanalla *kieli* viitataan vain inhimilliseen kommunikaatiomuotoon, puhuttuun kieleen, jolloin loppuheitto on suhteellisen looginen ja leikillisyytensä puolesta maltillinen. Tulkintaa tosin ohjaillaan paikantamalla orkesteri kaksikieliseen Vaasaan. Musiikkikielen esiintyminen kontekstissa herättää kuitenkin toisen mahdollisen tulkinnan, nimittäin mahdollisuuden tulkita *kieli* ’kielisoittimen osaksi’. Tällöin *kieliriita* pitäisi tulkita ’kitaran ja bassokitara kieliä koskevaksi epäsovuksi’, ja myös *yhteisen kielen* tulkittaisiin viittaavan *kieliksi* kutsuttuihin soittimen osiin. *Kieliriidan* tulkinnasta riippumatta on kuitenkin mahdollista tulkita lausekeidiomi *löysivät yhteisen kielen* vakiintuneessa idiomaattisessa merkityksessään ’päästä yhteisymmärrykseen’. Riita voisi siinä tapauksessa koskea joko puhuttua tai kirjoitettua kieltä tai soittimen kieltä tai kieliä, mutta se saataisiin lopuksi ratkaistuksi hyvässä yhteisymmärryksessä. Ristiriitaisuutta tässä herättää tieto siitä, että kahdessa eri soittimessa on käytännössä mahdotonta yhtä aikaa käyttää yhtä ja samaa kieltä ja että sähköbasson kielet ovat paksumpia kuin sähkökitaran kielet, eikä niitä voi korvata toisillaan. Kielenulkoisessa todellisuudessa on hyvinkin mahdollista, että basistilla ja kitaristilla on yhteinen kommunikaatiomuoto, mutta basistin ja kitaristin ei käytännössä ole mahdollista käyttää yhteisiä soitinten kieliä. Oikeastaan kieliriidan ja yhteisen kielen löytämisen

tulkitseminen riidaksi kommunikaatiomuodosta ja sopivan muodon löytämisestä on ainut reaalityodellisuudessa mahdollinen tulkinta, jota sekoitetaan sillä, että toimijoina ovat muusikot, joiden soittimissa ääntä tuotetaan *kieliksi* kutsuttuja lankamaisia osia näppäilemällä. Näin Alivalentioshteeri löytää ilmauksen vakiintuneelle merkitykselle vaihtoehdoisen merkityksen ja osoittaa luovuutta esittelemällä löytämänsä yllättävän yhteyden.

- (6) ”Kädestä, kätehen, käsimöittely, käsinöinti” – **kädenväännön** mestari esitteli kykyjään Eurassa! (2002, 177)

Esimerkissä 6 tulee esiin se, miten kielellinen leikittely luo kieleen uutta ainesta. Tässä loppuheitossa uusi aines tarkoittaa kahta uutta johdosta sanalle *käsi*. Uudet johdotukset *käsimöittely* ja *käsinöinti* herättävät johdannossa huomiota, koska ne eivät ole tuttuja ja vakiintuneita. Loppuheiton ilmausta *kädenvääntö* käytetään poikkeavasti ja odotuksenvastaisesti, kun ei sen konkreettiseen merkitykseen ’käsivoimien mittaamiseen perustuva kilvoittelu’ eikä myöskään idiomaattiseen merkitykseen ’tiukat neuvottelut’ viitata kontekstissa ollenkaan. Sen sijaan loppuheiton johdanto-osa aktivoi tulkinna ’sanan *käsi* vääntäminen’, jolloin *vääntää*-verbi rinnastuu verbiin *taivuttaa*, jota voidaan konkreettisesti merkityksessään pitää verbin *vääntää* synonyymina. Näistä *taivuttaa* on kuitenkin yleensä se, jota käytetään puhuttaessa kielen yksiköiden deklinaatiosta. *Vääntää*-verbillä on konkreettisen merkityksen ’vääntöliikkeen aikaansaaminen’ lisäksi kielenkäyttöön liittyvät merkitykset ’puhua murtaen’ ja ’muuttaa sanan äänneasua yleiskieleen kuulumattomalla tavalla’ (PS). *Vääntää* saa tässä tosin *taivuttaa*-verbiä laajemmän merkitysalan, koska sillä viitataan sanojen taivuttamisen lisäksi sanojen johtamiseen. Tämän loppuheiton perusteella *kädenväännön* mestari ei olekaan se, jolla on eniten fyysistä voimaa, vaan se, joka on paras keksimään uusia muotoja ja johdoksia sanalle *käsi*. Yhdyssanassa *kädenvääntö* tulee ilmi myös sanan osien merkitysten välillä vallitseva kaksisuuntainen vaikutussuhde: *käsi* on tulkittava ’sanaksi *käsi*’, jotta on mahdollista tulkita *vääntö* merkityksessä ’kielenaineksen muuntelu’.

Samaan tapaan, tosin ilman uusia johdoksia, rakentuu loppuheitto ”Tyyny, *pumpuli*, *vaahtomuovi*” – *mies puhui pehmoisia Kauvatsalla!* (2002, 29), jossa lausekeidiomi *puhua pehmoisia* saa vakiintuneen idiomaattisen merkityksensä ’valehdella, puhua perättömiä’ sijaan konkreettisemmän merkityksen ’lausua sanoja, jotka viittaavat ominaisuuksiltaan pehmeisiin tarkoitteisiin’.

- (7a) Geologi suomensi maaperän syntyä käsittelevän kirjan – **ei jättänyt kiveäkään kääntämättä!** (2002, 202)
- (7b) Ranskalainen kääntäjä ranskansi kaikki suomalaiset klassikkokirjat – **EI JÄTTÄNYT KIVEÄKÄÄN KÄÄNTÄMÄTTÄ!** (2002, 198)

Samaa ilmausta voidaan käyttää leikittelyn aineksena useita kertoja eri tavoin myös silloin, jos ilmauksen jokin osa voidaan tulkita yhdellä kertaa appellatiiviksi ja toisella propriksi, kuten loppuheitoissa 7a ja 7b. Koska leikittelyn tiivistymänä käytettävä ilmaus on molemmissa täsmälleen sama, konteksti ratkaisee, minkä tulkinnan ilmaus saa. Kummassakin esimerkissä idiomien *ei jättää kiveäkään kääntämättä*, joka on suora käännös englanninkielisestä idiomista *leave no stone unturned*, osia tulkitaan idiomien vakiintuneesta kokonaismerkityksestä ’tehdä kaikkensa, kokeilla kaikkia keinoja’ poikkeavasti. Sen varsinainen monitulkintainen aines on verbi *kääntää*, jonka merkitykseksi aktivoidaan *suomentaa*- ja *ranskantaa*-verbien sekä tekijännimen *kääntäjä* avulla ’kielellisen aineksen muuntaminen toiseen kieleen’. Tavallisesti ei kovin polyseeminen ’kiviainesta’ ja ’kivenmurikkaa’ merkitsevä sana *kivi* tulkitaan kuitenkin loppuheitossa 7a konkreettisesti appellatiiviksi, kun taas loppuheitossa 7b se tulkitaan propriksi, kansalliskirjailijan nimeksi. Samaa idiomia voisi vielä käyttää aktiivomalla konkreettisen merkityksen ’kääntää kivenmurikoita ylösalaisin’, mitä näissä esimerkeissä ei tehdä. Joka tapauksessa nämä loppuheitot osoittavat, miten monikäyttöisiä idiomaattiset ilmaukset leikittelyssä ovat.

(8) Eilisen teeren seikkailut osa 2 ilmestynyt – ”**Eilisen Teeren poika**” nyt kaupan hyllyillä! (1998, 61)

Sen lisäksi, että jonkin lausekeidiomin osan merkitykseksi voidaan leikittelyssä aktivoida erisnimi, myös kokonainen lausekeidiomi voidaan tulkita propriksi. Loppuheitossa 8 on oikeastaan kyse alkuperäisestä lausekeidiomista *ei ole eilisen teeren poika* irrotetusta nominilausekkeesta, joka on rakenteensa puolesta rinnastettavissa sellaisiin teosnimiin kuin *Tarzanin poika* ja *Uuno Turhapuron poika*. Nämä teosnimet puolestaan kuuluvat teossarjoihin niiden yhtenä, ei ensimmäisenä osana, jossa teosten varsinaisen päähenkilön lisäksi merkittävään rooliin nousee tämän poika. Loppuheitossa 8 kuvitellaan, että on tekeillä eilisestä teerestä kertova teossarja, josta on aiemmin ilmestynyt sen ensimmäinen osa Eilisen teeren seikkailut, ja toinen osa on nyt uunituore. Kontekstissa ei millään tavoin viitata alkuperäisen lausekeidiomin merkitykseen ’on kokenut tekijä’ eikä edes siihen, että kyseessä on idiomaattiseen merkitykseen vakiintunut lauseke. Idiomi on kuitenkin riittävän tuttu loppuheiton kulttuurisessa kontekstissa. Sitä ei helposti sekoiteta mihinkään muuhun ilmaukseen, vaikka se on tuotu täysin uudenlaiseen ympäristöön ja sille on annettu kokonaan uudenlainen merkitys, kun sen vakiintunut muotorakenne on säilytetty tutussa asussaan.

(9) Pilvenpiirtäjäsuunnitelma matalaksi – talojen korkeudelle **asetettiin katto!** (2002, 70)

Loppuheitossa 9 konteksti on neutraali, ja se sisältää niukalti vihjeitä loppuheittoon sisältyvästä leikillisyydestä. Tällainen konteksti saattaa hanka-

loittaa leikillisyyden huomaamista, ja toisessa yhteydessä tämän loppuheiton loppuosan kaltainen lause, jossa neutraalia tekstiä on tarkoitus elävöittää idiomatisella ilmauksella, voisi olla tahaton lipsahdus. Tällöin se huvittaisi niitä, jotka lipsahduksen huomaisivat. Koska kyse kuitenkin on Alivaltiosihteerin tuotannon osasta, lähtöoletuksena on, että tämäkin loppuheitto sisältää humoristisen leikittelyn aineksia. Lausekeidiomin *asettaa katto* tulkinta vaikuttaa paitsi leikittelyn huomaamiseen, myös loppuheiton kärkeosan jäsennykseen: idiomi konkreettisesti tulkittuna antaa lauseen kokonaismerkitykseksi 'katto rakennetaan talojen korkeudelle' ja idiomatisesti tulkittuna lause saa merkityksen 'talojen korkeudelle määritettiin yläraja'. Kummankin tulkinnan lopputulema on, kuten jo loppuheiton johdanto-osa antaa ymmärtää, että pilvenpiirtäjiksi luokiteltavia korkeita taloja ei saa rakentaa.

Loppuheitto 9 osoittaa, miten neutraalissakin kielenkäytössä voi syntyä hassuja konnotaatioita, jos käytetään idiomeja, joissa esiintyy puheena olevaan aihepiiriin kuuluvaa sanastoa. Samaan tapaan toimii myös loppuheitto *Draama Raumalla – unettomuus vei mieheltä yönunen!* (1999, 71), jossa sekoittuvat idiomin *viedä (joltakin) yöunet* konkreettinen ja idiomatisen merkitys 'ei pysty nukkumaan; aiheuttaa päänvaivaa', sekä *Tanssitaidottoman tervan juonti takkusi – tervan juonti sujui tanssitaidottomalta kuin tanssi!* (2001, 98), josta voi huomata myös, miten idiomatisien ilmausten liiallinen viljely todella voi häiritä ilmaistun asiasisällön ymmärtämistä. *Tervan juonti* -esimerkissä huomio kiinnittyy idiomeihin ja kielikuviin, ja jos se olisi näyte neutraalista kielenkäytöstä, olisi lähes mahdotonta ymmärtää, mitä siinä oikein halutaan sanoa. Koska kyseessä on kielellistä leikittelyä sisältävä loppuheitto, on mahdollista tyytyä tulkitsemaan, että siinä on tavoitteena kiinnittyä huomio kieleen itseensä (vrt. Virtanen 2001, 9). Tahattomat lipsahdukset eivät kuitenkaan ole varsinaista kielellistä leikittelyä, vaikka ne voivat rakentua samalla tavoin kuin tahalliset kielileikit. (Lipsahduksista enemmän esim. Kytömäki 1986, Pauku 1997.)

- (10) Lauantaina tuhlataan usein kaikki rahat – **sunnuntaiaukiolo** yhä yleisempää! (2004, 91)

Paitsi että leikittelyssä voidaan purkaa idiomien vakiintuneita merkityksiä ja antaa niille uusia merkityksiä, jotka usein ovat konkreettisempia, on myös mahdollista ottaa lähtökohdaksi konkreettiseen merkitykseen vakiintunut ilmaus ja antaa sille uusi, abstraktimpi merkitys. Näin leikitellään loppuheitossa 10, jossa vakiintuneeseen konkreettiseen merkitykseen viitataan vain löyhästi. *Sunnuntaiaukiolo* on vakiintunut yhteiskuntapoliittisessa ja median kielessä merkitsemään 'kauppojen aukioloa sunnuntaisin'. *Olla auki* merkitsee arkikielessä myös '(tilapäistä) rahattomana ja myös velkaa olemista', ja tähän tulkintaan loppuheiton johdannossa ohjataan. Yhdyssanan määriteosa *sunnuntai* rajaa tässä *aukiolon* keston yhteen viikonpäivään, jolloin yhdys-

sanan merkitykseksi muodostuu ’rahatta oleminen sunnuntaina’. Suomen kielen yhdyssananmuodostussäännöt mahdollistavat myös muina viikonpäivinä rahatta olemista merkitsevien yhdyssanojen muodostamisen.

- (11) Pomon ystävällisyys hämmensi ilmatieteen laitoksen – ”**Mistäs päin nyt tuulee?**” alaiset ihmettelivät! (1999, 35)

Idiomien, joiden vakiintuneeseen rakenteeseen kuuluu sekä jokin tietty subjekti että tietty predikaatti, idiomaattisen merkityksen ohella houkuteluaan esiin niiden kirjaimellinen merkitys sillä tavoin, että idiomien molemmat tulkinnat ovat läsnä, ja leikillisuus aiheutuu juuri eri merkitystasojen mukanaolosta ja niiden välisen yhteyden huomaamisesta. Loppuheitossa 11 idiomi *mistäs päin nyt tuulee* liitetään kontekstissa ilmatieteen laitokseen, jossa tosiasiaa ollaan kiinnostuneita tuulista ja niiden suunnista. Ilmatieteen laitoksella lauseen *mistäs päin nyt tuulee* voisi tulkita kirjaimellisessa merkityksessään niin, ettei idiomaattisen tulkinnan mahdollisuutta tultaisi lainkaan ajatelleeksi. Lausemuotoisten idiomien kirjaimellisia merkityksiä tuodaan idiomaattisten merkitysten rinnalle myös loppuheitossa *Mielenmuutos kellosepällä – kellon korjaaminen sai äänen muuttumaan kellossa!* (2002, 188) ja *Leipomo ei palkannutkaan arkajalkaa – limput eivät pysy ehjinä, jos polvet lyövät setsuuria!* (2002, 61).

4. Kokoavaa tarkastelua

Idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittely on useimmissa tapauksissa vakiintuneiden merkitysten muuntelua. Kun idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikitellään, hyödynnetään toisinaan jo olemassa olevaa monitulkintaisuutta, toisinaan taas annetaan ilmauksille uusia merkityksiä, jotka ilmausten muodon puolesta ja kielen sääntöjen rajoissa ovat mahdollisia mutta jotka neutraalissa kielenkäytössä ovat jääneet aktivoimatta. Joskus uudet merkitykset ovat niin erikoisia, ettei niille ole käyttöä neutraalissa kielenkäytössä. Näin on varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa uudelleenmerkityksellistetyllä ilmauksella viitataan tarkoitteeseen, joka kielenulkoisessa todellisuudessa on kuvitteellinen, kuten loppuheitossa 3 esitelty *nostokurki*-niminen lintulaji tai numeroita syövä *lukutoukka* loppuheitossa 1, tai ainakin epätodennäköinen, kuten eilisestä teerestä kertovat teossarja *Eilisen teeren seikkailut* ja *Eilisen teeren poika* (loppuheitto 8). Vaikka leikittely periaatteessa voi toimia sananmuodostuksen esiasteena (Kjär 2002, 161), ainakin kaikkein mielikuvituksekkaimmat leikittelymerkitykset ovat tavallisessa kielenkäytössä tarpeettomia eivätkä siksi useinkaan jää elämään kielessä.

Loppuheitot muodostuvat lähes poikkeuksetta tulkintaa ohjaavasta johdanto-osasta, jossa hyödynnetään kärkeosan tihentymänä käytetyn ilmauksen

suhteen analogiaa, synonymiaa, metonymiaa, paradigmaattisia suhteita, analyyttisiä määritelmiä ja mahdollisesti myös hyperbolaa, sekä kärkeä, joka sisältää neutraalissa kielenkäytössä yksitulkintaisen tai virheelliseksi tulkittavan ilmauksen. Loppuheiton kaava (*Johdanto – kärki!*) on lähes vaihtelematon, mutta sen leikittelyn keskeinen ilmaus ja sille ”laadittu” uusi merkitys tai sen vaihtoehtoinen, aktivoitu tulkinta vaativat ympärilleen tietynlaisia sopivia elementtejä, jotka äärimmäisen harvoin voivat toistua samanlaisina. Siksi loppuheitot ovat aina uniikkeja, ja ne on muotoiltu kulloinkin leikittelyn keskeisenä aineksena käytetyn ilmauksen mukaan, sen uudenaista käyttöä ja merkitystä tukeviksi ja sen ennakkoluulottomaan tulkintaan ohjaaviksi.

Loppuheiton kaava säilyttää produktiivisuutensa hieman samaan tapaan kuin lausetyyppien kaavat: paikat voi täyttää aina uudelleen ja uudelleen. Erona lausetyyppien kaavoihin on kuitenkin, että lausetyypit voidaan kerta toisensa jälkeen täyttää täsmälleen samoilla aineksilla, mikä leikittelyssä ei ole toivottavaa. Idiomaattisten ilmausten merkityksillä leikittelyyn perustuvista loppuheitoista voi toki löytää yhteisiä ja toistuviakin piirteitä, mutta täsmälleen samalla tavoin toimivia loppuheittoja ei juuri ole. Yhteen loppuheittoon kasautuu yleensä monia sen tulkintaan vaikuttavia seikkoja ja leikittelyn onnistumiseen vaikuttavia keinoja, joiden merkityksiä ja suhteita kielen muihin ilmauksiin käytetään ainutkertaisella tavalla. Samalle ilmaukselle voi perustaa useita loppuheittoja, kuten esimerkeistäkin on nähtävissä, mutta ohjaavan kontekstin on joka kerta oltava riittävän erilainen, jotta leikittelijä ei ala toistaa itseään. Saman sisällön esittäminen kahteen kertaan veisi pohjaa produktiivisuudelta ja sotisi yllättävyyden ja uuden luomisen tavoitteita vastaan.

LÄHTEET

Aineslähteet

- FRANGÉN, SIMO – HEIKURA, PASI – LIIKKA, JYRKI 1997: *Alivaltiosihteeri. Huippuvirallinen kirja. Etuperin ja vähän takaperinkin 1990–1996*. Otava, Helsinki.
- 1998: *Alivaltiosihteeri. Nuoret viralliset miehet. Vastarinnan kiisket 1990–97*. Otava, Helsinki.
- 1999: *Alivaltiosihteeri. Se virallinen tarina. Viisivuotiskauden saavutukset 1990–1999*. Otava, Helsinki.
- 2000: *Alivaltiosihteeri. V niin kuin virallinen. Tunteita ja tuoksua 1999*. Otava, Helsinki.
- 2001: *Alivaltiosihteeri. Virallisuus on ilomme. Viralissi jaarituksi 2000–2001*. Otava, Helsinki.
- 2002: *Alivaltiosihteeri. Virallisuus tai henki. Pukujen kahinointia 2001–2002*. Otava, Helsinki.

- 2003: *Alivaltiosihteerin Matka virallisuuden keskipisteeseen. Kolme miestä ei voi olla väärässä 2002–2003*. Otava, Helsinki.
- 2004: *Alivaltiosihteerin Virallisten vuorten gorillat. Luotettava hakuteos 2003–2004*. Otava, Helsinki.

Muut lähteet

- AARIKKA-STENROOS, LEENA 1995: *Vispiläkauppaa ja hintahaarukoita. Merkityssuhteet lehtimainosten sanaleikeissä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- HÄKKINEN, KAISA 2000: Idiomin määritelmiä. LÄHDEMÄKI – BERTILLS (toim.): *Fennistica fausta in honorem Mauno Koski septuagenarii*, s. 1–15. Åbo Akademis Tryckeri, Åbo.
- KJÄR, UWE 2002: Sprachspiele – Wortspiele – Sprachwandel. Beispiele aus der Gebrauchsprosa der deutschen Gegenwartssprache. Teoksessa *V. Treffen der Nordeuropäischen Germanistik. 1.–6. Juni 1999 in Reykjavik, Island*. Toim. ODDNÝ SVERRISDÓTTIR – PETER WEISS. Háskólaútgáfan.
- KUUSI, ANNA-LEENA 1971: *Johdatusta suomen kielen fraseologiaan*. SKS, Helsinki.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1986: Kielen lipsahduksia: kielellisen leikittelyn anatomiaa. *Sananjalka* 28, s. 47–73. Turku.
- MÄNTYLÄ, KATJA 1999: Hunting for the Meaning of an Idiom: A Vicious Circle? PÄIVI PIETILÄ – OLLI-PEKKA SALO (toim.): *Multiple Languages – Multiple Perspectives. Texts on Language Teaching and Linguistic Research*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja. AFinLA 57, s. 192–199. Jyväskylä.
- PAUKKU, PÄIVI 1997: *Mulla on aina ollu peukalo keskellä kiältä. Fraasien lipsahduksia ja muunteluja puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- PENTTILÄ, AARNI 1961: Sanaleikeistä. *Kalevalaseuran vuosikirja* 41, s. 91–98. SKS, Helsinki.
- 1966: Lisää sanaleikeistä. *Kalevalaseuran vuosikirja* 46, s. 207–213. SKS, Helsinki.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja I–III*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Valtion painatuskeskus, Helsinki, 1994.
- RAUKKO, JARNO 1994: Polysemia: merkitysten verkosto – merkityksen verkko. PENTTI LEINO – TIINA ONIKKI (toim.): *Näkökulmia polysemiaan. Suomen kielen kognitiivista kieliopista 2. Kieli* 8, s. 36–69. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- RÄSÄNEN, MATTI 2001: Entistä ehempi. *Kielikello* 4/2001, s. 30. Helsinki.
- SAUKKONEN, PAULI 1973: *Suomen kielen yhdyssanojen rakenne*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 150, s. 332–337. Helsinki.
- SEPPÄLÄ, PIIA 2005: *Kaviaaria ei jätetä! Kielellisen leikittelyn keinot Alivaltiosihteerin ”loppuheitoissa”*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VIRTANEN, VEIKKO 2001: *Monta reikärautaa tulussa. Kielellinen leikittely Jerry Cottonin juontiviestelmissä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VUORINIEMI, JORMA 1973: *Ollin kieli nyky-suomen kuvastimena: semanttis-interpretatiivinen tutkimus*. SKST 312. Helsinki.

PIIA SEPPÄLÄ: *Playing on the meanings of idiomatic expressions in the radio programme The Under Secretary*

This article is about playing on the meanings of idiomatic expressions in the closing lines of the Finnish radio programme *The Under Secretary* (Alivaltiosihteerin). The term used in *The Under Secretary* to describe the witticisms heard at the end of each show is *loppuheitto*, which is also a linguistic term meaning 'apocope' (the loss of a word-final vowel) and therefore serves as an excellent example of the word play typical of the programme. The radio programme *The Under Secretary* is a parody on "normal" radio programmes and texts from the media, and includes

interviews, reports, discussion and news. The programme also contains regular features such as quizzes, palindromes and closing lines.

Confined to an independent position at the end of the programme, the closing lines are original linguistic entities that include witticisms formulated by various techniques. Their form and style resemble two-part news headlines, but in terms of content they are reminiscent of the tabloid press. The closing line is almost without exception composed of two parts. The first part is an overture to a play on words and the second part provides the punchline, a linguistic play upon which the humour is built. This word play can be based on the forms of expressions and their variation or the meanings of expressions and their reshaping.

The material of the present study consists of 220 closing lines in which the word play is based on the semantics of idiomatic expressions. The author's previous study explored a total of 475 closing lines: 116 of them drew on the forms of expressions and 359 on the meanings of expressions. Idiomatic expressions thus make up the majority of the cases involving semantics.

Idioms are often defined as expressions formed of at least two words, but the meaning of the idiom is not directly determined by the separate meanings of the parts. Idioms are often metaphorical, figurative or symbolic in meaning. In Finnish the meaning of ordinary compound words, especially those beginning with a nominative form, is not always clear from their surface structure. Many kinds of relations can be identified between the parts of compound words. Since compounds usually have a conventional meaning, as have actual idiomatic expressions, they can be said to resemble idioms. Since *The Under Secretary* uses compounds for word play in the same way as sentences or clauses that form idioms, the instances of changed meaning in compounds can be counted as examples of word play on the meanings of idioms.

Playing with the meanings of idioms often means deconstructing the established meanings of phrases and activating meanings which are novel and surprising, more literal, or idiomatic in some other way. *The Under Secretary* may exploit the possibilities of already existing multiple interpretation, or give familiar phrases new, until now inactive meanings which are possible on the basis of the form of the word and the rules of language but ordinarily not needed in neutral contexts of language use.

In the closing lines *The Under Secretary* exploits meanings and connections to other linguistic expressions in an exceptional and original manner. In order that the witty new meaning is activated and made easier to detect, the initial part of the closing line includes clues to a suggested interpretation. The element containing the clues may be linked to the anticipated interpretation by analogy, synonymy, metonymy and sometimes hyperbole. A single closing line typically displays many such features affecting the interpretation and success of the word play. In this way extraordinary meanings can be created that arouse attention and cause amusement.